

Јелена Р. Даниловић, Марта В. Димитријевић
Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

СУФИКС *-ER* У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ: ДЕРИВАТИ, СЛОЖЕНИЦЕ И ПРОЦЕС ЊИХОВОГ УСВАЈАЊА КОД УЧЕНИКА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ

Као један од најпродуктивнијих афикса енглеског језика, суфикс *-er* се јавља како у изведеницама, тако и у сложеницама и синтагмама, односно речима сложене морфолошке структуре, обухватајући разноврсна значења попут вршиоца радње, имена оруђа, занимања или активности. Међутим, значења поменутих твореница нису у подједнакој мери транспарентна, па је стога циљ овог рада да се прикажу неке од одлика структуре и значења речи које су у енглеском језику изведене помоћу наставка *-er*, као и да се истражи у којој мери су те речи разумљиве али и која значења им најчешће приписују ученици енглеског језика као страног којима је српски језик матерњи. Иако би се, због постојања суфикса *-er* у српском језику, који углавном означава вршиоца радње, и чињенице да матерњи језик утиче на усвајање страног језика, могло очекивати да ће испитаници најбоље резултате постићи управо на овим примерима на тесту, резултати до којих смо дошли говоре супротно – испитаници су се најбоље снашли са речима у којима *-er* означава оруђа, то јест *nomina instrumenti*. У исто време, одговори које су студенти најчешће давали такође су се тицали значења *nomina instrumenti*, а не *nomina agentis*.

Кључне речи: суфикси, деривати, сложенице, енглески, српски

1. Увод

Суфикс *-er* спада у ред најпродуктивнијих¹ суфикса енглеског језика и води порекло од староенглеског *-ere*, које се некада додавало на глаголске или номиналне основе, градећи тако именице које

---

¹ Јун (Ljung 1974) наводи да се од њега у текстовима чешће срећу само морфеме *-ion* и *-al*.

су означавале људе, односно живе референте (енгл. *human referents*), о чему сведоче, примера ради, *andettan* 'to confess, acknowledge' – *andettere* 'one who confesses' или *drēam* 'melody, music' – *drēamere* 'musician' (Kastovsky 1971, 1992). Данас, међутим, основе на које се може додати суфикс *-er* обухватају, како наводи Мери Елен Рајдер (Mary Ellen Ryder 1999: 270), и придеве (*loner*), предлоге (*upper*), конструкције са партикулом и глаголом (*incomer*), конструкције са глаголом и партикулом у којима је партикула у препозицији или постпозицији у односу на наставак *-er*, а понекад се у њима јављају и два наставка *-er* (*stander-by*, *calm-downer*, *fixer-upper*), као и различите фразе/синтагме (*do-badder*, *fifth-grader*, *rise and shiner*). Дошло је и до промене самог значења овог наставка који поред вршиоца радње сада означава, између осталог, разне делатности/професије (*hatter*, *preacher*), инструменте (*spreader*, *screwdriver*), порекло или место становања (*southerner*, *New Yorker*), посебне одлике (*old-timer*, *six-footer*), активности, процесе (*no-brainer*, *dinner*), па чак и одећу (*romper*, *slicker*).²

Интересантно је да сленг, који доприноси богаћењу језика својим морфолошким и семантичким иновацијама (Mattiello 2005), обилује речима у којима се јавља *-er*, често са пејоративним значењем, као на пример *mudskinner* 'an ugly or unattractive female', *mouth-breather* 'a primitive, brutish person' или *mincer* 'a male homosexual, effeminate or effete male' (Thorne 1990).

Као што се из горе наведених примера може закључити, суфикс *-er* јавља се у изведеницама и сложеницама, као и синтагмама (енгл. *syntactic phrases*). Сложенија морфолошка структура, у којој запажамо спајање два иначе компатибилна морфолошка процеса, слагања и афиксације (нпр. *drive-it-yourselfer*, *door-breaker-opener* или *sitter-downer*), нужно намеће и питање транспарентности, поготово када је у питању учење енглеског као другог или страног језика, што ће бити предмет нашег истраживања. Пре него што пажњу посветимо томе, представимо неке од одлика процеса слагања у енглеском језику, специфичности сложеница које садрже један или више наставка *-er*, као и досадашње резултате на пољу усвајања сложеница у контексту матерњег (Л1) и страног језика (Л2³).

2 У даљем раду ће значења као што су одећа, пацијенс, локација, врста догађаја или његова инстанца и сл. бити означена ширим термином 'other'.

3 Термин Л2 се у овом раду односи и на други и страни језик.

2. Слагање као морфолошки процес у енглеском језику

Поједини аутори верују да би се слагање могло сматрати основним и универзалним процесом творбе речи јер иако није јасно да ли претходи морфолошким процесима као што је редупликација, чини се да је претходило деривационој афиксацији с обзиром на то да у језицима света можемо наћи слагање без афиксације, али не и *vice versa* (Libben 2006, Dressler 2006).

Неке од одлика процеса слагања у енглеском језику су следеће:

- већина сложеница садржи управни члан (енгл. *head*)
- управни члан је и у синтаксичком и семантичком смислу доминантан док остали делови сложенице допуњују или ближе одређују управни члан
- управни члан се у сложеницама најчешће налази са десне стране – тзв. правило десног управног члана, енгл. *the right-hand head rule* (Williams 1981)
- сложенице могу бити ендоцентричне (*schoolgirl*, *blackberry*) или егзоцентричне (*outbreak*) у зависности од тога да ли сложеница припада истој врсти речи као и један од њених конституената (Bauer 1983, Вујић 2006)
- сложенице се најчешће употребљавају да некога или нешто именују, а ређе да га опишу (Downing 1977)
- све сложенице прво почињу као лексичке иновације, али се временом подвргавају процесу лексикализације
- однос између конституената сложенице је од пресудне важности за значење саме сложенице
- поред биполарних сложеница које су састављене од два конституента постоји и велики број ланчаних сложеница (енгл. *string compounds*), попут *second-class passenger* (Jespersen 1942).

Важно је истаћи да се у случају сложеница типа именица-именица нове речи непрекидно могу додавати на већ постојеће сложенице како би се од њих створиле нове. Тај процес назива се рекурзивност (енгл. *recursivity*) и можемо га илустровати примером *great-great-great-grandfather*, где рекурзивност уочавамо у префиксацији (Plag 2003). Не постоје структурална ограничења што се тиче рекурзивности у слагању, но што је сложеница дужа, теже је говорницима/слушаоцима, нарочито неизворним, да је тачно употребе и разумеју (нпр. *space shuttle accident investigation board charter*). Управо због могућих потешкоћа у процесуирању, дуже сложенице се не користе често у енглеском језику, осим у случају када говорник жели

намерно да изрази неку идеју у сажетој, конкретизованој форми, па се уместо синтагме одлучује за казивиализам. Новинарка Мелани Филипс је тако у својој колумни употребила *'anything-goes-as-long-as-you-can-get-away-with-it-culture'* (Katamba 1994: 75). У вези са тим, неки аутори сумњају да ли су речи попут *mind maker-upper* праве речи или хапакси⁴. Без обзира на то, како наводи Катамба (Ибид: 75), чињеница је да највећи број речи које се срећу свега на једном месту, односно имају само једну потврду, чине управо сложене речи које изгледа служе да би језик био економичнији. Уместо да говорник читавом клаузом искаже нешто, он у енглеском језику може уз помоћ цртица да направи одговарајућу сложену (oil fire putter-outer); у тим случајевима чини се, као што видимо, да читаве фразе учествују у формирању нових речи. Разлика између сложене речи и синтагми, које се такође користе у сврху парафраза, заснива се, у принципу, на немогућности да се код сложене

1. измени линеарни след елемената
2. убади још нека реч између конституената (Dressler 2006).

Поставља се питање да ли би сложене речи које садрже више од једног управног члана требало уврстити у речнике, односно да ли је њихово значење у семантичком смислу довољно транспарентно па за овим нема потребе. Неки лингвисти (Katamba, 1994) сматрају да је композиционалност (енгл. *compositionality*) кључ за ово питање: уколико су нам позната значења мањих конституената од којих су сачињене веће целине, ми самостално можемо утврдити значење целине. Стога, када је значење сложене речи композиционално, нема потребе да се она сврстава у речнике, што можемо илустровати следећим примером: једна од сложене речи која је први пут употребљена седамдесетих година прошлог века, а временом је уврштена у поједине речнике енглеског језика, јесте *fixer-upper*, *'something (as a house or a car) that needs fixing'*⁵.

3. Специфичности сложене речи које садрже насловак -er

У посебну категорију сложене речи сврставају се такозване синтетичке (енгл. *synthetic*) или глаголске сложене речи (Bauer 1988). Оне у основи самог управног члана имају глагол док модификатор сад-

4 У енглеском ове речи често називају и *nonce words* или 'бесмислене речи'.

5 Објашњење је презето из речника *Merriam-Webster Online*.

ржи елемент који би у оквиру реченице имао функцију аргумента тог глагола, на пример, *trouble-maker* – глагол је *make*, а именица *trouble* могла би да има функцију директног објекта тог глагола, као што је то случај у реченици *They are making trouble*. Међутим, оно што додатно може да искомпликује ситуацију јесте чињеница да коначан изглед сложенице не мора да одсликава њену структуру. Рецимо, из искуства можемо очекивати да ће се низ *noun-verb-er* најчешће интерпретирати као *object-verb-er*, што у пракси не мора увек да буде случај. Николадис (Nicoladis 2006) ову појаву објашњава примером *wedding singer*. Та сложеница се односи на некога ко пева на венчањима (енгл. *a singer at a wedding*), а не на некога ко пева венчања као песме (енгл. *someone who sings weddings*), док са друге стране постоји сложеница *blues singer* која заиста означава некога ко пева блуз.

Ваља напоменути и да су сложенице по својој природи нераскидиво повезане са контекстом у коме су настале. Другим речима, да би саговорник на правилан начин интерпретирао ове конструкције, он се ослања и на прагматске чиниоце, пре свега непосредно окружење (Clark, Berman 1987: 550), тако да можемо говорити о деиктичкој употреби речи које садрже наставак -er, с обзиром на то да се оне могу извести на лицу места и да се у том случају односе директно на учеснике у непосредном окружењу. Сетимо се примера из филма *Људи у црном* (*Men in Black*, 1997) – након што је Кеј употребио неурализатор, тј. брисач меморије, како се жена коју су управо интервјуисали не би ничега сећала, Џеј му је довикнуо:

*Yo, Kay, check it out, when do I get my own little flashy-thing **memory messer-upper?***⁶

Деиктичка употреба се увек доводи у везу са непосредним контекстом у коме се нека реч или реченица јави или употреби, а тај контекст је често пресудан за утврђивање тачног значења. То можемо илустровати дијалогом из серије *Расцпуштени Гари* (*Gary Unmarried*), чија је прва епизода емитована 2008. године:

- *Good news. Allison found her man.*
- *It's Andy, isn't it?*
- *Yeah. How did you know she'd pick him?*
- *Well, your guy was too perfect. Women don't want someone who's all finished. They want a **fixer-upper**.*

6 Преузето са сајта <http://www.imdb.com/title/tt0119654/quotes>.

У овом примеру претходна реченица даје контекст за тачну анализу израза *fixer-upper*. У наставку дијалога, међутим, уколико би се реченице у којима се јавља *fixer-upper* посматрале издвојено, без ширег контекста, питање је да ли би неизворни говорници енглеског језика разумели значење ове речи.

- *That's ridiculous. Who would want a **fixer-upper** when you could have Edward, a guy who's in move-in condition?*
- *Because it's no fun. They want a guy who they can fix up exactly the way they want them. Fix their hair, fix their clothes, you know, introduce them to new stuff.*
- *New stuff like coffee shops, one-woman shows, and the opera?*
- *What?*
- *Oh, my god, I'm your **fixer-upper**!*⁷

Сматра се да су се сложенице у којима се јављају два наставка *-er* или посебне деривационе форме, како их неки називају, попут *dropper-inner*, *tar layer-downer*, *video game writer-abouter*, први пут појавиле у штампаним изворима око 1900. године (Cappelle 2010) и да су нарочито биле у моди двадесетих и тридесетих година прошлог века. Први пример забележен у речнику потиче из 1913. године (*picker-upper*) и, како овај аутор наводи, оваквих сложеница у речнику до данас има свега двадесетак. Податак о њиховој слабој учесталости указује на то да оне нису опште познате сложенице које се редовно употребљавају и може се искористити као потврда хипотезе да овакве сложенице често настају на лицу места током разговора. Оне се чешће користе у америчком варијетету енглеског него у британском, док су облици са три наставка *-er* (*washer-upperer*) најучесталији у аустралијском енглеском (Cappelle 2003). Многе сложенице изгледа настају по аналогiji са постојећим сложеницама – говорници у свом менталном лексикону вероватно немају спремну (енгл. *entrenched*) сложеницу са два суфикса *-er* већ имају приступ једном примеру или двама примерима по угледу на које сами могу да створе нове конструкције, то јест, неки научници сматрају да имитација игра важну улогу у стварању ових деривационих облика.

4. Усвајање сложеница у контексту Л1 и Л2

Многобројна истраживања у којима је учествовала Кларк изнедрила су неколико принципа за које се сматра да имају пресудну

⁷ Презузето са сајта <http://movie.subtitlr.com/subtitle/show/457330>.

улогу у усвајању сложеница код говорника енглеског као матерњег језика:

- принцип семантичке транспарентности: познати елементи за које важи однос 1:1 између значења и форме су, семантички гледано, транспарентнији када је у питању интерпретација ових речи
- принцип једноставности: лакше је усвојити једноставније форме него сложене (Clark et al. 1986). Тако можемо објаснити зашто у енглеском језику додавање суфикса *-er* на сложенице, које сачињава комбинација именице и глагола, заправо отежава њихово усвајање у поређењу са простијим сложеницама које се састоје од две именице.
- принцип конвенционалности: избор речи код деце временом почиње да ограничава конвенционализована граматичка употреба
- принцип продуктивности: процеси творбе речи које одрасли најчешће употребљавају су самим тим и најчешћи процеси формирања нових речи (Clark, Berman 1984) које деца усвајају. Тако се објашњава зашто се веома продуктиван суфикс попут *-er* усвоји пре мање продуктивних суфикса као што је *-ist*.

Неки од проблема који се могу јавити у току процеса усвајања сложеница последица су различитих врста односа у које ступају управни чланови сложеница и модификатори који их допуњавају (Clark et al. 1985). Надаље, у сложеницама често долази до измене очекиваног реда речи, примера ради, уместо типичног *subject-verb-object* (*a person who whispers to dogs*), јавља се инвертовани ред речи *object-verb-er* (*dog whisperer*), што може навести децу да помисле да је објекат који се налази са леве стране у ствари субјекат. Штавише, *object-verb-er* сложенице означавају и *nomina agentis* (*fire fighter*) и *nomina instrumenti* (*coat hanger*), што додатно може отежати усвајање ових речи. Кларк је након вишегодишњег бављења овом проблематиком дошла до закључка да се *object-verb-er* сложенице код деце усвајају редоследом који се може предвидети на основу њиховог узраста (Clark, Barron 1988, Clark et al. 1986).

Даље, аутори Кларк и Хешт (Clark, Hecht 1982) радили су са трогодишњацима и четворогодишњацима и установили да деца чији је Л1 енглески чешће употребљавају изведенице од глагола са суфиксом *-er* да означе вршиоце радње него имена оруђа, али да се ова предност *nomina agentis* не одржава након навршене пете године старости. Штавише, Кларк и Берман (Clark, Berman 1984) су у свом

истраживању дошли до закључка да је у језицима у којима се иста реч може користити и за вршиоце радње и за имена оруђа уобичајено да се значење *nomina agentis* усвоји пре значења *nomina instrumenti*, што су касније потврдили и Кларк и др. (Clark et al. 1986).

Са друге стране, малобројни аутори бавили су се усвајањем сложеница у контексту другог или страног језика, то јест питањем њиховог рецептивног и продуктивног познавања. Како тврди Николадис (Nicoladis 2006) не постоје међујезичке универзалије за оно што се сложеницама може описати па деца морају прво да науче шта се може именовати сложеницама у њиховом Л1 пре него што покушају да савладају процес слагања у Л2. Поврх тога, могућност интерпретације сложеница у случају неизворних говорника може у великој мери да зависи и од тога како се сложенице граде у њиховом матерњем језику, у нашем случају српском. Тако Дреслер (Dressler 2006) тврди да се у француском и другим романским језицима, укључујући и словенске, не ретко дешава да се за исту ствар, која би се у германским језицима исказала употребом сложенице, у неким од ових језика користе синтагме, што је потврдио и Бугарски (1995: 168) у свом *Уводу у оишију лингвистику* наводећи преводне еквиваленте немачких сложеница – сви су били синтагме (на пример, *Lastkraftwagen* – ’теретно моторно возило’).

Један од ретких истраживача који су се овом тематиком бавили код нас је Наташа Јовановић (2009), ауторка мастер рада који се темељи на изучавању процеса усвајања сложеница код ученика основношколског узраста којима је српски Л1, а енглески Л2. Она је задатком који је тестирао продуктивно знање ученика, уз помоћ слика, установила да су деца била успешнија у прављењу сложеница типа *object-verb-er*, које означавају *nomina agentis* него *nomina instrumenti* (78% наспрам 48% тачних одговора). Међутим, када је требало да одаберу граматички исправне сложенице (тест рецептивног знања), ученици су постигли нешто лошије резултате – око 50% одлучило се за *bottle breaker* уместо *breaker bottle*, док је за пример *waggon puller* број тачних одговора био још нижи и износио 40%. Јовановић стога закључује да је неопходно боље познавање енглеског језика како би се усвојили значење и структура глаголских сложеница. Такође, она истиче да је важно предочити деци правила и граматичке облике/конструкције језика циља (Л2), али и наглашава да значајну улогу у процесу усвајања сложеница игра морфологија матерњег језика, јер деца вероватно своје знање темеље на лексичким јединицама и конструкцијама које су веома честе у њиховом Л1 (Ибид: 24).

5. Именичке сложенице и суфикс *-er* у српском језику

У српском језику се именичке сложенице граде много ређе у поређењу са изведеницама и учесталија је сложено-суфиксална творба него творба чистих сложеница (Бабић, 2002). Сложено-суфиксалну творбу одликује употреба нултог суфикса или спојних вокала *-o-* и *-e-* који повезују творбене основе. У првом делу преовлађују именичке основе, али се могу наћи и глаголске, бројевне и прилошке основе, док су у другом делу само глаголске основе (*бродолом*, *мишмор*, *блашобран*). Са друге стране, за чисте сложенице карактеристично је да у другом делу садрже именицу у номинативу, док се у првом делу налазе именице, глаголи, заменице, придеви, бројеви или прилози (*психотерапија*, *дрворед*, *романописац*). Како наводе Станојчић и Поповић (1992: 141) „међу сложеницама са спојним вокалом *-o-* посебно су продуктивне сложенице у чијем се првом делу налази префикс, одн. префиксиод страног порекла, који сложеној именици даје битно значењско обележје јер има значење именице“. Међу њима налазимо и примере у којима се јавља суфикс *-er*, попут *фоторејоршер*, *саморекламер*, *бродомонџер*, *аушостројер*.

Што се тиче значења овог суфикса у српском, Клајн (2003) наводи да готово све изведенице означавају човека, вршиоца радње⁸, што важи и за горе поменуте сложенице. Оне највећим делом воде порекло од глаголских основа, али се понекад јављају и са именичким основама (*докер*, *рокер*, *панкер*). Изведенице са неживим значењем су малобројне и углавном потичу од основа *-ираџи* или *-оваџи* (*стирџер*, *аморџизер*, *адаџер*). Приметно је да су све изведенице, које смо до сада наводили, позајмљенице из енглеског или француског, што нам говори и о самом пореклу суфикса *-er* у српском. Наиме, како Клајн (Ибид: 228) објашњава, у српском под овим суфиксом у ствари подразумевамо два: један је пореклом из енглеског и немачког (*-er*), а други из француског (*-eur/-aire*). О *-er* и његовој продуктивности писао је и Шипка (2006: 111) који наводи да су лексичке промене до којих је дошло у језику деведесетих година прошлог века имале далекосежне последице доводећи до гипкије творбе и повећања броја афиксоида – тада се шири и суфикс *-er*. О експанзији одређених суфикса и суфиксоида у савременом српском језику, у које спада и *-er*, говорио је и Ђорић (2008: 119), који ову појаву доводи у везу са процесима глобализације и интернационализације, а потврду да је све већи број речи у српском које садрже *-er* налазимо и код Васић, Прћић и Нејгебауер (2001) у *Речнику новијих англицизама* (око стотину одредница од укупно 950).

⁸ Видети и код Бабић (2002: 359).

6. Методологија истраживања

6.1. Истраживачка ишћања

Самом истраживању приступили смо да бисмо могли да одговоримо на следећа питања: да ли ученици енглеског као другог/страног језика, студенти прве и четврте године англистике са Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу и Филозофског факултета у Нишу, којима је матерњи језик српски

- могу да препознају три основна значења суфикса *-er* у речима које садрже само две морфеме од којих је једна суфикс *-er*?
- могу да препознају значење вишеморфемских речи које садрже један суфикс *-er*?
- могу да препознају значење вишеморфемских речи које садрже два суфикса *-er*?
- неко значење овог суфикса лакше/теже препознају и зашто?

Примарни фокус нашег истраживања био је да утврдимо које значење изворни говорници српског језика на терцијарном нивоу изучавања енглеског језика најчешће додељују речима у енглеском језику које се завршавају суфиксом *-er*. Избор смо сузили на то да ли ће се пре определити за значење *nomina agentis* него за значење *nomina instrumenti*, или *vice versa*. Остала могућа значења овог суфикса смо једноставно подвели под један општи термин, '*other*', с обзиром на то да проучавање ових значења није било циљ нашег истраживања.

На основу литературе новијег датума и закључака које су извели ранији истраживачи, одлучили смо се да формулишемо и хипотезу о томе каква значења би наши испитаници могли доделити сложеницама. Постојећи параметри који се тичу пре свега тока усвајања значења деривата и сложеница код деце чији је матерњи језик енглески, као и најчешћег значења које се именицама са суфиксом *-er* додељује у српском језику, навели су нас да кренемо од претпоставке да ће наши испитаници, који раније нису били изложени систематском подучавању или анализи овог типа сложеница, пре свега за њих бирати значење *nomina agentis*.

6.2. Испитаници

Укупно је 254 студента основних академских студија који су редовно похађали наставу на два већ поменута државна универзитета у Србији учествовало у нашем истраживању, и то: 142 студента прве и 112 студената четврте (завршне) године студија. Сви испитаници су добровољно пристали да учествују у истраживању,

али им циљ истраживања, ради очувања валидности података, није саопштен, као ни критеријуми на основу којих су бирани.

6.3. Мерни инструменти

Мерни инструмент за који смо се определили у овом истраживању јесте тест препознавања речи, осмишљен по угледу на Хјуза (Hughes 1989: 147–150). Тест се састојао од укупно 27 речи, од којих су за сваку понуђена по четири могућа одговора која се тичу њеног значења али је само један од њих био тачан. Од тих 27 речи укупно је било:

- 9 двоморфемских речи са суфиксом *-er*: 3 са значењем *nomina agentis* (нпр. *deliverer*), 3 са значењем *nomina instrumenti* (нпр. *spreader*) и 3 са другим значењем (нпр. *howler*);
- 9 вишеморфемских речи са једним суфиксом *-er*: 3 са значењем *nomina agentis* (нпр. *bread-winner*), 3 са значењем *nomina instrumenti* (нпр. *viewfinder*) и 3 са другим значењем (нпр. *page-turner*);
- 9 вишеморфемских речи са два суфикса *-er*: 3 са значењем *nomina agentis* (нпр. *trash-taker-utter*), 3 са значењем *nomina instrumenti* (нпр. *water-soaker-upper*) и 3 са другим значењем (нпр. *sitter-downer*).

Форма примера коју смо употребили била је следећа:

go-getter (*nomina agentis*)

- a) a special kind of ball used for playing with dogs
- b) the action of ordering the dog to go catch the ball
- c) a cheerleaders' performance during sports shows
- d) someone whose career is progressing rapidly.

Од испитаника је тражено да се определе за један од понуђених одговора за сваку од наведених речи. Тестирање обе групе испитаника са двају универзитета вршено је под истим условима: током редовне наставе енглеског језика, односно часова вежби енглеског језика.

Сви примери које смо укључили у тест морали су да испуне два услова: да се заиста јављају у енглеском језику, односно да је њихово постојање потврђено у неком већ постојећем корпусу једног или групе аутора, речнику енглеског језика (Merriam-Webster Online, Cambridge Dictionary Online и Oxford Dictionaries Online) или на интернету, и да при том имају само једно потврђено значење: или *nomina agentis* или *nomina instrumenti* и сл.

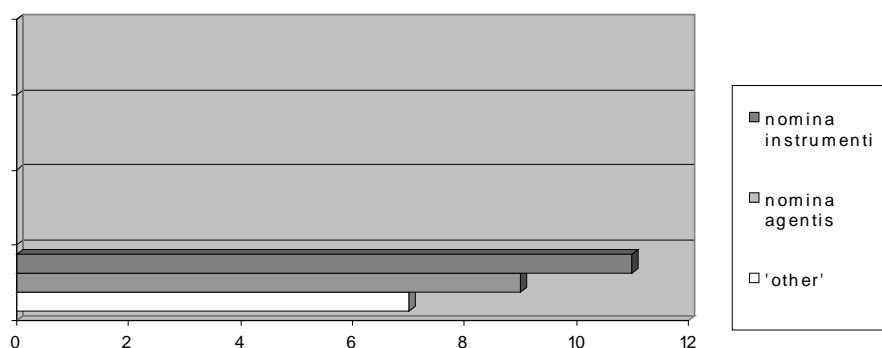
Сви прикупљени подаци анализирани су помоћу програма за статистичку обраду података SPSS, верзија 17.0.

7. Резултати и дискусија

Од свих одговора које смо добили, имали смо јако мали број изостављених одговора, и то код свега три примера (чак 97% испитаника дало је одговор на свако постављено питање). С обзиром на то да је укупан број одговора који смо од испитаника добили јако висок, 6858 одговора, проценат изостављених одговора се може сматрати занемарљивим. Ипак је интересно, што се у сва три случаја ради о примерима са значењем *nomina agentis*, што би могло већ на самом почетку да буде назнака крајњег исхода овог истраживања – испитаници се нису најбоље сналазили са примерима у којима суфикс *-er* означава вршиоце радње, супротно нашим очекивањима.

Резултати су, такође, показали велику уједначеност у одговорима испитаника, без обзира на старосну разлику, која је у нашем случају била и разлика у степену знања (енгл. *proficiency*). У просеку, и студенти прве и четврте године дали су подједнак број тачних одговора типа *nomina agentis* (по 7 одговора од могућих 27) и *nomina instrumenti* (по 9 одговора од могућих 27)⁹.

Посматрано у целини, наши испитаници су у просеку од могућих 27 одговора дали 11 одговора типа *nomina instrumenti*, 9 одговора типа *nomina agentis* и 7 одговора типа *'other'*, што указује да је највећи број пута као одговор на постављено питање о томе које је значење предложених речи наведен *nomina instrumenti* (табела 1). Ова тенденција наших испитаника није се мењала без обзира на сложеност наведених примера.

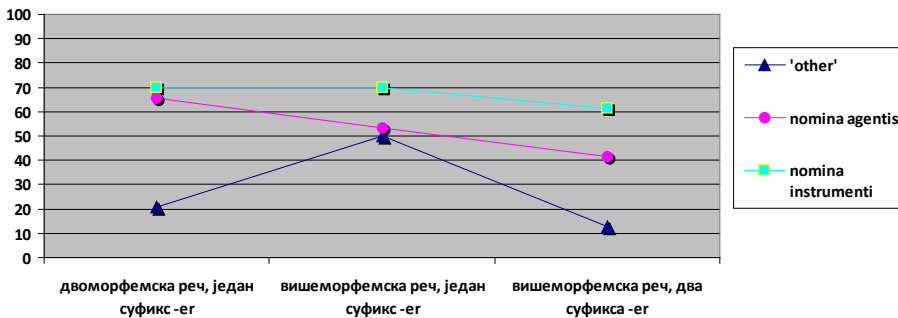

Табела бр. 1 Просечан број и врста одговора наших испитаника

⁹ За детаљнију анализу тачних одговора које су ове две групе испитаника дале, видети Димитријевић и Даниловић (2011). С обзиром на то да су различита значења спадала у категорију *'other'*, нисмо посебно истакли ове резултате јер они нису били главни предмет истраживања у овом раду.

Међутим, од значаја нису само резултати који се тичу избора значења *nomina agentis* или *nomina instrumenti* понуђених сложеница и изведеница. Прикупљене податке смо упоредили и како бисмо могли да посматрамо какав је утицај на резултате имала морфолошка структура самих речи, односно укупан број морфема и суфикса *-er* у њима. Ови резултати приказани су у наредној табели (табела 2).

Могло би се очекивати да ће студенти управо деривате, односно, примере чија је морфолошка структура најједноставнија, најлакше интерпретирати, што, међутим, није било случај код значења *nomina instrumenti* и 'other'. Постоји могућност да је за интерпретацију ове врсте речи потребно више информација, које се обично могу добити додавањем још неке компоненте, као што је то случај са вишеморфемским речима са једним *-er* суфиксом; након што се успостави веза између тих конституената лакше је утврдити значење саме целине. У случају изведеница нема додатних конституената и интерпретација је самим тим отежана. Такође, сама чињеница да суфикс *-er* у српском језику углавном означава *nomina agentis*, а ређе и *nomina instrumenti*, могла је да допринесе слабијој интерпретацији деривата са значењем 'other' у поређењу са друга два значења.

Табела бр. 2 Процент тачних одговора у зависности од врсте примера

Када су у питању двоморфемске речи од којих је једна суфикс *-er*, из табеле се може видети да су испитаници највећи успех постигли у случају примера типа *nomina instrumenti* (69.66%), затим *nomina agentis* (65.36%) и на крају 'other' (20.66%). У случају вишеморфемских речи са једним суфиксом *-er*, поново су највећи успех постигли у случају примера типа *nomina instrumenti* (70%), затим *nomina agentis* (53.43%) и на крају 'other' (50%). И у случају вишеморфемских речи са већим бројем суфикса *-er*, ситуација остаје не-

промењена, са највећим бројем тачних одговора у питањима типа *nomina instrumenti* (61.43%), затим *nomina agentis* (41.7%) и на крају 'other' (12.7%). Међутим, када су у питању изведенице и сложенице са значењем 'other', у одговорима испитаника се може запазити већи степен несигурности о томе које је заправо тачно значење примера који су дати на тесту (Табела 3).

одговори	Двоморфемска реч, један суфикс <i>-er</i>		Вишеморфемска реч, један суфикс <i>-er</i>		Вишеморфемска реч, два суфикса <i>-er</i>	
	Тачни	Нетачни	Тачни	Нетачни	Тачни	Нетачни
'OTHER'	27.9%	23.9%	64.2%		26.9%	29.2%
	17.2%	22.4%	44%	31.9%	5.2%	30.6%
	16.9%	7.2%	44.2%	25.5%	6%	23.6%

Табела бр. 3 Процент тачних и нетачних одговора типа 'other' разврстаних према врсти примера

Први проценат наведен у претходној табели увек означава проценат тачних одговора, односно тачне интерпретације речи са значењем 'other', док други означава број 'нетачних other' одговора. Како нисмо били у могућности да предвидимо како ће наши испитаници одговорити на задати тест, у неким случајевима понудили смо и по две могуће интерпретације које би обе могле да се подведу под значење 'other'. Тако су се у неким случајевима као одговор јавили 'тачан other' и 'нетачан other', како смо их назвали. Интересантно је и то да су у свим, изузев једног примера (*page-turner*), руку под руку ишли тачан и нетачан одговор. Наши испитаници су препознавали да у питању нису ни значење *nomina agentis* ни *nomina instrumenti*, али нису увек бирали тачан одговор.

Приметно је да се у случају вишеморфемских речи са по два *-er* суфикса бележи велика разубуђеност одговора, па самим тим и мањи број тачних одговора. То је јасна подршка већ поменутих ставовима да што је сложеница у унутрашњој структури комплекснија, теже ју је усвојити. Гледано као целина, учинак је на овим примерима био најслабији, и у најбољем случају износио је 64.2% тачних одговора код већ поменутог *page-turner*. То је једини пример за који су испитаници дали само тачне 'other' одговоре, и који је највероватније у великој мери био познат испитаницима, па су стога знали да се може односити само на књиге.

8. Завршне најомене

Резултати до којих смо дошли јасно указују на то да наши испитаници фаворизују значење *nomina instrumenti* у односу на *nomina agentis*, па се поставља питање зашто, али и да ли ће се тај тренд надаље одржати, с обзиром на то да су Clark et al. (1982, 1984, 1986, 1987) у неколико наврата нагласили да често долази до варијација током процеса усвајања значења суфикса *-er*, као што је доказано на примеру млађе популације изворних говорника енглеског језика који су се пре навршене пете године живота на тестовима чешће опредељивали за значење *nomina agentis*, а након тога све више за значење *nomina instrumenti*. Било би, стога, веома корисно проширити опсег будућих истраживања тако да и старије популације, рецимо наставника енглеског језика, учествују у њима. Даље, како постоји врло мали број студија које се баве поређењем резултата ученика Л2 различитих нивоа знања (а тичу се рецептивне/продуктивне димензије знања), поготово у нашем наставном контексту, истраживање које би обухватило и ученике основне и средње школе, али и студенте факултета, могло би да употпуни наша сазнања о процесу усвајања сложеница.

С обзиром на то да суфикс *-er* у српском језику углавном има значење *nomina agentis*, чини се да утицај матерњег језика (Л1) не игра значајну улогу у процесу усвајања значења сложеница код ученика чији је ниво знања Л2 висок, односно веома висок. Напоменули смо већ да су обе старосне групе испитаника у просеку давале исти број одговора типа *nomina agentis* и *nomina instrumenti* (по 7 и 9, тим редоследом). Како млађе генерације одрастају у ери рачунара, интернета и мобилних телефона, све је већи број речи са суфиксом *-er* у српском језику које означавају уређаје, односно *nomina instrumenti* (нпр. *декодер*, *еквилајзер*, *џринџер*, *орџанајзер*, *џајмер*, *џрансмиџер*, *конверџер*¹⁰), чиме би се можда могло објаснити зашто су наши испитаници најбоље резултате постигли баш на примерима који су се тicali овог значења суфикса *-er*. Управо све већа фреквентност ових речи у свакодневном животу могла је код наших испитаника да створи утисак да суфикс *-er* првенствено има значење *nomina instrumenti*, то јест, знање Л1 могло је да утиче на знање Л2, као што тврди и Јовановић (2009: 24). Ваља, свакако, имати на уму да је на резултате могао утицати сам избор речи, то јест чињеница да су се студенти са неким речима сретали чешће него са другима. Такође, у случају вишеморфемских речи са једним

10 Преузето из Васић, Прћић и Нејгебауер (2001).

суфиксом *-er*, постоји вероватноћа да су *object-verb-er* конструкције биле лакше за интерпретацију и од деривата, али и од сложеница чији конституенти нису повезани овако транспарентним везама (нпр. *go-getter*, *bread-winner*, *page-turner*). До поменуте разлике у начину интерпретације речи дошло је јер смо, како смо већ рекли, из доступних извора насумично бирали примере за које је у речницима потрђено да имају само једно значење: *nomina agentis*, *nomina instrumenti* или нечег другог (*'other'*). Будућа истраживања би, стога, могла да испитају све ове аспекте и допринесу бољем разумевању процеса усвајања морфолошки сложених речи енглеског језика код ученика којима је српски језик матерњи.

Како је наше истраживање било усмерено на рецептивно знање сложеница у којима се јавља суфикс *-er*, било би корисно сазнати какво је продуктивно знање испитаника. То би се могло испитати применом интервјуа или тзв. *think-aloud protocols*, који би нам поврх тога омогућили и увид у то како испитаници размишљају о речима са којима се сусрећу, као и стратегијама којима прибегавају – да ли разлажу речи на морфеме, повезују нове речи са онима које већ познају, а које имају сличну морфолошку структуру, покушавају да искористе своје знање Л1 или неког другог страног језика и сл. Сузуки и др. (Suzuki et al. 2009) су у свом раду говорили о томе како би се *think-aloud protocols* могли употребити у наставне сврхе, да би се пажња испитаника/ученика фокусираола на тачно одређене граматичке или лексичке категорије. Овакав метод би могао бити од користи и у нашој области интересовања, у складу са запажањем Јовановић (2009) о значају подучавања.

Напоследку, како је наш тест био тест препознавања значења, и није нудио никакав контекст, односно олакшавајуће прагматске чиниоце, ваљало би га поновити, али понудити исте речи у реченицама и добијене резултате потом упоредити са постојећим.

Литература

- Бабић 2002: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, Hrvatska akademija znanosti i umetnosti.
- Бауер 1983: L. Bauer, *English Word-formation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Бауер 1988: L. Bauer, *Introducing linguistic morphology*, Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Бугарски ⁴1995: R. Bugarski, *Uvod u opštu lingvistiku*, Beograd: Čigoja štampa.

- Васић, Прћић, Нејгебауер 2001: V. Vasić, T. Prčić, G. Nejgebauer, *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, Novi Sad: Zmaj.
- Вилијамс 1981: E. Williams, Argument structure and morphology, *Linguistic Review* 1: 81–114.
- Вујић 2006: J. Vujić, *Osnovi morfologije engleskog jezika*, Kragujevac: Filološko-уметнички факултет.
- Димитријевић, Даниловић 2011: М. Димитријевић, Ј. Даниловић, The suffix -er in present-day word formations in English: structure, meaning and intelligibility. Рад изложен на скупу *The Third Symposium Language Education Today: Between Theory and Practice*, Универзитет у Темишвару, Румунија, 6–7. 5. 2011.
- Дреслер 2006: W. Dressler, Compound types, у: G. Libben, G. Jarema (уред.), *The Representation and Processing of Compound Words*, Oxford: Oxford University Press, 23–44.
- Даунинг 1977: P. Downing, On the creation and use of English compound nouns, *Language* 53: 810–842.
- Јовановић 2009: Н. Јовановић, *The acquisition of compounds in primary school*, необјављени мастер рад, Београд: Филолошки факултет.
- Јесперсен 1942: O. Jespersen, *A modern English grammar on historical principles* (Vol. VI: Morphology), London: Allen and Unwin.
- Капел 2003: B. Cappelle, Meervoudig -er bij Engelse partikelwerkwoorden [Multiple -er on English particle verbs]. Рад изложен на скупу *Morfologiedagen 2003*, Универзитет у Генту, Белгија, 4–5. 12. 2003.
- Капел 2010: B. Cappelle, *Doubler-upper nouns: A challenge for usage-based models of language?* у: A. Onysko, S. Michel (уред.), *Cognitive Perspectives on Word Formation*, Mouton: de Gruyter, 337–374.
- Кастовски 1971: D. Kastovsky, The Old English suffix -er(e), *Anglia* 89: 285–325.
- Кастовски 1992: D. Kastovsky, Semantics and vocabulary, у: R. E. Hagg (уред.), *The Cambridge history of the English language* (Vol. I), Cambridge: Cambridge University Press, 290–297.
- Катамба 1994: F. Katamba, *English words: structure, history, usage*, Abingdon: Routledge.
- Клајн 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику 2*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кларк, Хешт 1982: E. V. Clark, B. F. Hecht, Learning to coin agent and instrument nouns, *Cognition* 12: 1–24.
- Кларк и др. 1985: E. V. Clark et al., Compound nouns and category structure in young children, *Child Development* 56: 84–94.
- Кларк и др. 1986: E. V. Clark, et al., Coining complex compounds in English: Affixes and word order in acquisition, *Linguistics* 24: 7–29.
- Кларк, Барон 1988: E. V. Clark, B. J. S. Barron, A thrower button or a button thrower? Children's judgments of grammatical and ungrammatical compound nouns, *Linguistics* 26: 3–19.

- Кларк, Берман 1984: E. V. Clark, R. A. Berman, Structure and use in the acquisition of word formation, *Language* 60: 542–590.
- Кларк, Берман 1987: E. V. Clark, R. A. Berman, Types of linguistic knowledge: Interpreting and producing compound nouns, *Journal of Child Language* 14: 547–67.
- Либен 2006: G. Libben Why Study Compound Processing? An overview of the issues, у: G. Libben, G. Jarema (уред.), *The Representation and Processing of Compound Words*, Oxford: Oxford University Press, 1–22.
- Јун 1974: M. Ljung, *A frequency dictionary of English morphemes*, Stockholm: AWE/Gebbers.
- Матијело 2005: E. Mattiello, The Pervasiveness of Slang in Standard and Non-Standard English, *Mots Palabras Words* 6: 7–41. <<http://www.ledonline.it/mpw/allegati/mpw0506mattiello.pdf>>. 29. 7. 2011.
- Merriam Webster Online*. <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/fixer-upper>>. 15. 2. 2011.
- Николадис 2006: E. Nicoladis, Pre-school children's acquisition of compounds, у: G. Libben, G. Jarema (уред.), *The Representation and Processing of Compound Words*, Oxford: Oxford University Press, 96–124.
- Oxford Dictionaries Online*. <<http://english.oxforddictionaries.com>>. 15. 2. 2011.
- Плаг 2003: I. Plag, *English Word-formation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Станојчић, Поповић ²1992: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматика српскога језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства/Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.
- Рајдер 1999: M. E. Ryder, Bankers and blue-chippers: an account of *-er* formations in Present-Day English, *English Language and Linguistics* 3(2): 269–297.
- Сузуки и др. 2009: W. Suzuki et al., The effect of output processing on subsequent input processing, *Working Papers in TESOL & Applied Linguistics*, 9(1): 1–17. <<http://journals.tc-library.org/index.php/tesol/issue/view/26>>. 10. 3. 2011.
- Торн 1990: T. Thorne, *The Dictionary of Contemporary Slang*, New York: Pantheon Books.
- Cambridge Dictionary Online*. <<http://dictionary.cambridge.org>>. 15. 2. 2011.
- Ђорић 2008: Б. Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Чигоја штампа.
- Хјуз 1989: A. Hughes, *Testing for Language Teachers*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Шипка 2006: D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matica srpska.

Jelena Danilović, Marta Dimitrijević**THE ENGLISH SUFFIX *-ER*: DERIVATIVES, COMPOUNDS AND THEIR ACQUISITION IN SERBIAN EFL LEARNERS**

Summary

The suffix *-er* is one of the most productive affixes in present-day English, appearing in derivatives, compounds and syntactic phrases, that is, both morphologically simple and complex words. It encompasses a variety of meanings, such as agent, instrument, clothing, activity, to name but a few. Accordingly, *-er* formations differ in transparency/vagueness of meaning so the aim of this paper was not only to illustrate some of the characteristics of structure and meaning of words containing the suffix *-er*, but also to explore their intelligibility in advanced Serbian EFL learners and shed light on the meanings which they commonly attribute to *-er* formations. Given that the suffix *-er* also exists in Serbian, mainly denoting agents, and that L1 affects the acquisition of L2, one could expect of the learners to achieve the best results precisely on these test items, but that proved not to be the case as the most prevalent answers were those related to the instrumental meaning of the suffix *-er*, not the agential one, and the highest scores were also gained for items denoting instruments not agents.

Key words: affixes, derivatives, compounds, English, Serbian